

REFLEKTION/ KONFRONTATION/ DISKUSSION

Litteraturvetenskap i omvandling? Stafettdebatt

Annelie Bränström Öhman (1960) är universitetslektor i litteraturvetenskap vid Umeå universitet. Hennes bok *»kärlek! och någonting att skratta åt! dessutom«: Sara Lidman och den kärleksfulla blicken* kommer att publiceras under våren 2008.

Leif Dahlberg (1962) är docent i litteraturvetenskap, lektor i kommunikation på Skolan för datavetenskap och kommunikation, Kungliga Tekniska högskolan, Stockholm. Han bedriver forskning om juridik och kultur och kring berättande i och med »nya« medier.

Torbjörn Forslid (1962) är docent i litteraturvetenskap vid Konst, kultur och kommunikation (K3), Malmö högskola.

Anders Ohlsson (1956) är professor i litteraturvetenskap vid Lunds universitet.

Forslid & Ohlsson har tillsammans publicerat *Hamlet eller Hamilton? Litteraturvetenskapens problem och möjligheter* (2007) och arbetar för närvarande gemensamt med projektet »Författaren på scen 1890–2008: från Selma Lagerlöf till Björn Ranelid«.

Thomas Olsson (1946) är prefekt vid litteraturvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet och har skrivit *Idealism och klassicism: en studie kring litteraturhistoria som vetenskap under andra hälften av 1800-talet med utgångspunkt i C.R. Nybloms estetik* (1981).

Anna Williams (1957) är professor i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet. Arbetar för närvarande med en bok om Agnes von Krusenstjernas författarskap och en utgåva av hennes brev.

likhet med universitetsväsendet i stort står svensk litteraturvetenskap inför en ganska oviss framtid. Om villkoren (Bologna-anpassning, minskat studentunderlag) till viss del är de samma över hela landet, skiljer sig både möjligheterna och sätten att hantera situationen. *TFL* satte igång en stafett, där två frågor och den växande mängden svar i tur och ordning skickades till ett antal lärare och forskare från olika lärosäten.

1. Litteraturvetenskapens framtid ser i flera avseenden oviss ut. För det första är anpassningen till Bolognakraven i full gång, med allt vad det innebär av ändrade kursplaner och nya institutionella konstellationer. För det andra har de senaste årens sjunkande söktryck på grundutbildningen medfört att flera institutioner brottas med akuta ekonomiska problem, nedskärningar eller rent av hotas av nedläggning. Hur ser situationen och de konkreta åtgärderna ut på er/era institution/institutioner? Hur tacklas svårigheterna/möjligheterna? Borde något göras annorlunda?

2. Mot bakgrund av dessa konkreta realiteter kan man ställa en mer övergripande fråga: vilket existensberättigande har litteraturvetenskapen idag? Behövs det överhuvudtaget undervisning och forskning i litteraturvetenskap? Varför?

Anders Johansson & Nils Olsson

Torbjörn Forslid, Malmö högskola, & Anders Ohlsson, Lunds universitet

1. Vårvintern 2006 publicerades Högskoleverkets *Utvärdering av ämnena litteraturvetenskap och retorik vid svenska universitet och högskolor*. Bortsett från några kommentarer i kulturdebatten har den förtigits inom det litteraturvetenskapliga fältet. Det är synd. Som utvärderarna konstaterar har ämnet stor lärar-kompetens, goda utbildningar och entusiastiska studenter. Ändå är krisstämningen tydlig inom disciplinen. Litteraturvetenskapens problem och relativa marginalisering förbinds här med utvecklingen i det omgivande samhället. Men det handlar också om ett bristande akademiskt ledarskap, menar författarna. Istället för att förändra och utveckla i takt med tiden har ämnets företrädare grävt ner sig i skyttegravarna. I synnerhet de äldre universitetet domineras av

ett »vidhållande och ett starkt försvar av den gamla identiteten«. Såväl ämnets grundkurser som forskarutbildning har under senare decennier genomgått »förvånande små förändringar«: »Förmedlingen av den litteraturhistoriska kanon ses som den centrala uppgiften, ämnes- och teorireflexionen förefaller liten«.

Varje högskola, varje institution och i princip varje enskild kurs befinner sig idag i en stenhård marknadssituation. Pedagogiskt fortbildade lärare, liksom annan kvalitetssäkring av utbildningen, är förvisso viktigt. Men om en enskild kurs inte får tillräckligt med sökande överlever den inte länge – oavsett alla andra kvaliteter den kan rymma. Särskilt utsatta i detta sammanhang är grundkurserna. Vi själva tillhör olika lärosäten, Lunds universitet och Malmö högskola. Vi samarbetar problemfritt i forskningssammanhang och har också haft gemensamma kurser på påbyggnadsnivå. Ändå är vi båda beroende

av att studenttillströmningen på de inledande grundkurserna är tillräckligt hög.

Malmö och Lund konkurrerar alltså i mycket om samma studenter. Men man har olika förutsättningar och villkor att lyfta fram: det anrika universitetet med månghundraårig humanistisk tradition kontra den moderna uppstickaren. Den som befinner sig i ett underläge – i detta fall Malmö – får utforma och profilera sin utbildning med hänsyn till detta. Även om ämnet i samband med Bolognaprocessen får en ökad internationell anknytning kvarstår en av marknadslogikens grundregler: »All business is local«.

Man kan organisera undervisningen på en mängd olika vis. Att låta litteraturhistorien utgöra en kronologisk ram är bekvämt, men långt ifrån det enda sättet. På Konst, kultur och kommunikation (K3) vid Malmö högskola ingår Litteraturvetenskap som ett av tre huvudämnen – tillsammans med Medie- och kommunikationsvetenskap och Kulturvetenskap – i kandidatprogrammet »Kultur och medier«. I det nya Bolognasystemet kommer undervisningen i huvudämnena att vara organiserad enligt principen: produktion, konsumtion och representation.

Den första terminen är inriktad på den litterära produktionens villkor och förutsättningar. Vilka genrer (skön- och facklitterära) och vilka författarroller har historiskt premierats? Och hur påverkas olika aktörer på det litterära fältet – författare, förlag, läsare – av samhälleliga faktorer som klass, kön och globalisering? Att kursen tematiskt ställer producentledet i fokus ska inte förstås som att den är helt litteratursociologiskt inriktad. Tolkning och analys av litterära texter av olika slag och från skilda tider är en grundläggande komponent. Inte heller innebär detta att den historiska dimensionen försvinner. Tvärtom är en av huvudpoängerna just att visa på den litterära framställningens skiftande förutsättningar förr och idag.

Den andra terminen är inriktad på litteraturens »mottagarsida«: publikens och läsarnas

förståelse och kulturella strategier i mötet med texter av skilda slag. Hur såg läsarpresentationen ut förr och hur fungerar den i dagens litterära offentligheter? På vilket sätt formas och förvandlas litteraturkonsumtionen i spänningsfältet mellan ekonomi, klass och kön?

Den tredje terminen – Litteraturvetenskap: representation – motsvarar i någon mån den traditionella C-nivån och har också ett tydligare teoretiskt fokus.

Vi påstår inte att denna organisation av undervisningen är svaret på alla problem – verkligen inte. Däremot är det ett alternativt sätt att strukturera undervisningen. En sådan indelning betonar litteraturens relation till det omgivande samhället. Förhoppningsvis ökar därmed studentens framtida anställningsbarhet. Den tolkande dimensionen i undervisningen kommer fortsatt att bestå, likaså den historiska. Dock med något mindre emfas.

När det gäller den nya, avancerade nivån inom Bolognasystemet har de äldre lärosätena med sin ämnesmässiga bredd en konkurrensfördel. På Språk- och litteraturcentrum i Lund följer sedan höstterminen 2007 ett tjugofemtal studenter det internationella masterprogrammet »Literature – Culture – Media«. Det drivs i samverkan mellan litteraturvetenskap och språkämnen (engelska, franska, ryska och spanska). Förutom gemensamma kurser med undervisning på engelska, erbjuds studenterna fördjupningskurser i sin egen inriktning samt valbara kurser som de kan använda för att profilera sin utbildning, oavsett om de siktar mot fortsatta studier eller vill öka sin »anställningsbarhet«.

Detta är bara ett par exempel på hur litteraturvetenskapen kan förankra och utveckla sin verksamhet i nya miljöer och kontexter. Systemet ger de olika aktörerna stor frihet. Men med denna frihet följer också ett ansvar att utveckla verksamheten så att den bättre kopplas till behov och efterfrågan i omvärlden – i detta fall hos de presumtiva studenterna. Som HSV konstaterar finns det inom litteraturvetenska-

pen »en betydande beröringsångest i förhållande till allt nyttotänkande«. Förmår ämnet göra upp med denna mentala blockering vore mycket vunnet.

2. Även om den litteraturvetenskapliga undervisningen befinner sig i ett problematiskt läge, är förutsättningarna för ämnet litteraturvetenskap i grunden inte sämre idag än under dess glansdagar då det fungerade som ledande bildnings- och kulturarsämne. Det går bra för bokbranschen. Litteraturens kraft och lockelse är obruten i vår tid. Läsandet ökar med ökad fritid, samtidigt som de »nya« medierna – från film till TV-spel – i hög utsträckning är textbaserade och kan ges fördjupad förståelse med hjälp av sådana analytiska grepp som ingår i den litteraturvetenskapliga kompetensen. I rent kvantitativa termer ägnar sig fler studenter och lärare än någonsin åt litteraturstudier. Den teoretiska förankringen och textanalytiska kompetensen är därtill stor.

Förutsättningarna för ämnet är alltså i grunden goda – men de har samtidigt förändrats under det senaste halvsekle. Kännedom om de stora författarskapen och verken är inte som förr obligatorisk kunskap för den bildade medelklassen. Visserligen är det fortfarande många som läser böcker och romaner – men om författaren heter Enquist eller Mankell är ofta av sekundär betydelse, det är själva läsoplevelsen man vill åt. Inte heller är litteraturens och »den stora dikens« rangplats i mediehierarkin längre given. Gränsen mellan »högt« och »lågt« blir också allt mer flytande. Oavsett om vi vill det eller ej, är litteraturen en del av det postindustriella samhällets medvetandeindustri. Att i det läget upprätthålla en ämnessyn med rötter i ämnets barndom i tidigt 1800-tal – att slå vakt om och vårda »siare och skalder« eller »litterär kvalitet« – är både ohållbar och otaktiskt.

Expansionen av det litteraturvetenskapliga fältet tillika med de utmaningar som riktats mot en traditionell ämnessyn från exempelvis feministiska och postkoloniala utgångspunkter har

underminerat förutsättningarna för dem som fortfarande menar att litteraturvetenskapen skall fungera som en akademisk Idol-jury. En kvalificerad litteraturforskare bör rimligen kunna säga något mer analytiskt och meningsfullt om *Da Vinci-kodens* exempellosa framgångar än att detta är skräplitteratur som synliggör kulturskymningen i vår tid – eller att helt förtiga fenomenet.

Om svensk litteraturvetenskap ska återta sina förlorade positioner krävs alltså förändring. Allmänhetens intresse för tolkande närläsningar av mer eller mindre höglitterära verk är sedan länge vikande. Men också ur internationellt perspektiv framstår litteraturämnet som otidsenligt. Av naturliga skäl har en detaljerad närläsning av en internationellt okänd svensk författare svårt att göra sig gällande på utländska konferenser. Den svenska litteraturvetenskapens dilemma består bland annat av att befinna sig mitt emellan två poler: allmänintresset (tredje uppgiften) och den internationellt erkända vetenskapen. Kompetenta närläsningar av enskilda svenska romaner eller författarskap förslår inte i något av dessa sammanhang.

Den litteraturvetenskapliga verksamheten måste därför *breddas*. Den historiska verksamheten – som starkt bidrog till ämnets framväxt med sin berättande inriktning – har länge nedprioriterats. Vi vill förnya och bredda också denna praktik. Låta litteratursociologiska frågeställningar – inte minst kring litterär offentlighet – naturligt bli en del av baskunskapen på den litteraturvetenskapliga grundutbildningen. Ett ämne ägnat åt det vetenskapliga studiet av litteratur bör också i långt högre grad fundera över frågor om medialisering och intermedialitet.

Mot ett dominerande estetiskt studium, med dikens formella kvaliteter i centrum, ställer vi ett ökat fokus på litteraturens innehåll, på mänsklig erfarenhet och existentiella frågor. Detta kan ske på många sätt, exempelvis via biografier som på senare år fått en revival. Forskningen måste också bli mer probleminriktad, istället för att se som sin uppgift att vårda

viss typ av litteratur eller fylla luckor i kunskapen om enskilda författarskap. Vilka texter som studeras blir då inte det avgörande, utan vad den ena eller andra texten *säger* om den valda problemställningen och vad litteraturvetaren *gör* med den.

Det finns tecken på att den breddning vi efterlyser redan är på väg. I flera nya avhandlingar liksom i pågående doktorand- och postdoc-projekt utmanas hittills snävt satta gränser för den litteraturvetenskapliga verksamheten. Samtidigt finns det en tröghet inbyggd i akademien, där systemet med sakkunniga och peer-reviewing kan användas för att garantera status quo – framför allt när det gäller de prestigefyllda tjänsterna. Det är en sak att i en avhandling tänja på ämnets gränser, en annan sak att konkurrera om attraktiva postdoc-befattningar, där toleransen ofta inte är lika stor. En systematisk kartläggning av forskningsinriktningen hos dem som innehåft någon av de prestigefyllda forskarassistenttjänsterna vid landets institutioner under det senaste decenniet vore ett sätt att ta temperaturen på litteraturämnet.

En litteraturvetenskap i kris? Själva är vi långt ifrån missmodiga. Litteraturen är och har genom historien varit ett väsentligt medium för kunskap om mänskliga relationer och det omgivande samhället. För en litteraturvetenskap som tar fasta på detta ter sig möjligheterna obegränsade.

Anna Williams, Uppsala universitet

1. Läget för litteraturvetenskapen i Uppsala tycks likna det på många andra institutioner och avdelningar i landet: vi har en synnerligen kompetent lärar- och forskarkår som får allt färre studenter att undervisa och allt fler rapporter om nära nog krisläge för de humanistiska universitetsverkstäderna. I Uppsala har tillströmningen av studenter minskat under de senaste terminerna, men i en takt som ändå varit jämförelsevis måttlig. Vårterminen 2008 är det emellertid varningsflagg som gäller.

Vi har under det gångna året tillsatt en arbetsgrupp som lagt fram ett förslag till revidering av grundutbildningen. En litteraturhistorisk översikt sker på A-kursen, och B-kursen erbjuder därefter fördjupning inom delkurser som också är tänkta att utgå från lärarnas specialistkompetens. Det tvärvetenskapliga kandidatprogrammet »Retorisk och litterär kommunikation« har utarbetats och snabbt sjuöatts av fakulteten. Det handlar om att förstå texter av skilda slag; datorspel, romaner, reklamspråk, politisk retorik, men också att öva sig i att skriva och tala. Färdighetsaspekten är viktig – rubriken »Anställningsbarhet« i de nya Bolognaanpassade kursbeskrivningarna är till nytta för studenterna. Men att formulera texten under rubriken tror jag också har varit nyttigt för oss lärare. Den kastar ett skarpt ljus över vad våra studenter förväntas lära sig och vilket spektrum av färdigheter de faktiskt förvärvat genom litteraturstudiet.

Tack vare ämnesbredden vid vår fakultet har vi kunnat lansera masterprogram i humaniora med särskild inriktning mot de respektive ämnena och där en del av kurserna väljs ur utbudet på fakultetens avancerade nivå. Den praktik som numera ingår i somliga kurser stärker förbindelserna mellan universitetet och studenternas framtida arbetsplatser. Erfarenheten gör det kanske lättare att svara på den fråga som många studenter ställer sig när de kommit en bit på studievägen: Vem behöver en litteraturvetare?

En avgörande fråga är förstås hur mycket nytta våra ansträngningar gör och vilka konsekvenser de får. Hur mycket beror på oss och hur mycket på arbetsmarknadens konjunkturner? Hur långt skall vi sträcka oss när det gäller anpassningen till ett nyttotänkande?

Vårt ämne har alltid i någon mån anpassat sig efter tiden, litteratursynen och de ideologiska förutsättningarna. Det märks inte minst i ämnets teoriutveckling. Att det värjer sig mot beröringen med massmarknadens litteratur och kultur är idag inte sant. Sedan ett halvsekel tillbaka har svensk litteraturvetenskap ägnat sig

åt forskning om dessa kulturyttringar. Därför framstår styckevis den debatt som Torbjörn Forslid och Anders Ohlsson för i boken *Hamlet eller Hamilton? Litteraturvetenskapens problem och möjligheter* (2007) som en smula inaktuell. Men precis som de konstaterar i sitt stafettbidrag har vårt ämne alla förutsättningar att frodas i den kommunikationsmiljö där inte minst unga människor idag skriver och läser som kanske aldrig förr. Vilken utmaning!

2. I artikeln »Will the Humanities Save Us?« i *New York Times* den 6 januari 2008 (<http://fish.blogs.nytimes.com/2008/01/06/will-the-humanities-save-us/>?) funderar juridik- och litteraturprofessorn Stanley Fish över frågan om humanioras existensberättigande. Det finns inga nationalekonomiska skäl att läsa Hamlet, skriver han, och konstaterar att den humanistiskt allmänbildade medborgaren är ett förgånget ideal, aktuellt på den tiden när förmågan att referera till Shakespeare lönade sig, var gångbart kulturellt kapital. Att skylta med sådan lärdom idag väcker bara irritation, skriver Fish. Och på frågan om vilken nytta humaniora egentligen har svarar han: ingen alls. Man blir inte en bättre människa av att läsa skönlitteratur eller filosofi. Det är inte humanioras uppgift att rädda mänskligheten. Humaniora är sin egen nytta och inte en aktivitet som är en hjälpverksamhet för ett högre ändamål.

Nära femhundra svar har kommit in till Fishs artikel. Debattörerna invänder eller håller med, förmedlar egna erfarenheter från vardagen som studenter, lärare på mindre högskolor eller stora världsberömda universitet, som humanister eller naturvetare eller både och.

Vad flera av debattörerna trots allt ger besked om är att den humanistiska utbildningen har varit av stor betydelse. Den har gett dem insikter om människans tankevägar och en förmåga till kritisk bedömning och reflexion som de inte fått någon annanstans.

Humanioras betydelse är omöjlig att överskatta. Möjligen överskattar vi dock omfatt-

ningen av intresset för det vi benämner kvalitetslitteratur. Det har alltid funnits läsare som helst ägnar sig åt Mankell, andra som helst läser Joyce, och andra åter som läser brett och djupt i skön förenig. Jag håller med Forslid och Ohlsson om att den kvalificerade litteraturforskaren bör kunna säga något meningsfullt om *Da Vinci-kodens* framgångar. Jag hoppas att han eller hon också fortsättningsvis kommer att kunna säga något meningsfullt om de framgångar som gäller för Joyce.

Vad beträffar svensk litteraturvetenskap håller jag med om att djävare beslut kunde efterlysas vid rekryteringen av framtidens forskare och lärare. Min erfarenhet av medverkan i sammanhang där forskningsanslag delas ut är dock att det finns en utbredd skepsis mot *more of the same*. Visst saknas förnyelsen i många av de undersökningar som Forslid och Ohlsson beskriver som »tolkande närläsningar av mer eller mindre höglitterära verk« eller »av en internationellt okänd svensk författare«. Det är en inte ovanlig uppgift för ett avhandlingsprojekt inom forskarutbildningen, där ju doktoranden både skall leda vid handen och gå själv mot en forskarkompetens, och göra det på fyra år. Det är ett känsligt skede där forskaridentiteten grundläggs med hjälp av både traditionen och i bästa fall nytänkandet. En väg mot nytänkande vore att satsa mer på forskargrupper där doktorander är involverade; arbetslag för idéutbyte och samarbete som uppmuntrar utflykter från kammaren. Vi vet att det långsiktigt kräver finansiering och organisation, men begynnelsen till sådana nystrukturer kan ske (och sker) i kostnadsfria samtal kolleger emellan. (Varför inte till exempel under den nationella forskarkonferensen i litteraturvetenskap som nu inleds? En lovande mötesplats.) Man kan bara önska att fortsättningen någon gång får äga rum inom den halvtidsforskning i den postdoktorala anställningen som i stort sett alla är överens om borde vara en självklarhet.

En breddning av våra val av forskningsobjekt utanför den svenska litteraturen är avgörande.

Inga andra än svenska eller nordiska litteraturforskare kommer emellertid någonsin utom i undantagsfall att bli specialister på svensk litteratur. Det är således vår professionella plikt att upprätthålla och vidarebefordra kunskapen om denna litteratur på ett relativt litet språk, vilket i betydligt större utsträckning än vad som nu sker borde kunna göras i dialog med det internationella forskarsamhället. Varför inte en obligatorisk utlandstermin i forskarutbildningen? Redan nu utnyttjar många doktorander möjligheten att söka stipendier för en termins eller ett års utlandsvistelse.

Samarbetet mellan ämnen som har tydliga förbindelser har alla utsikter att lyckas – språk, litteratur, filosofi, antikens kultur; listan kan göras lika lång som den över ämnena på de humanistiska institutionerna. Sådana initiativ tycks glädjande nog vara på gång vid flera lärosäten, vilket bland annat framgår av Torbjörn Forslids och Anders Ohlssons presentation. Uppsala universitet gav under några år den ämnesövergripande kursen »Core curriculum«, en kurs om kunskapsökandets former där skönlitterära texter var utgångspunkten för diskussioner om politik, ideologi, statsbyggande och bildning. Kursen är nu nedlagd, vilket förefaller vara ett steg i fel riktning. Min erfarenhet är att dagens studenter är utomordentligt intresserade av att diskutera frågor om ideologi, livsåskådning och etik, och för den delen om vad det är som gör en berättelse läsvärd eller övertygande. Visst är det viktigt att vi tänker strategiskt, redovisar möjligheterna till anställningsbarhet och kommer ihåg att nysatsningar alltid innebär prioriteringar. Men även för detta slags behov och efterfrågan bör vi vara lyhörda.

Vid våra institutioner utbildar vi bland annat lärare som i sin tur går ut och möter skolornas unga. Humaniora finns där i sin egen rätt och skall inte styras av instrumentella krav. Men den humanistiska utbildningen handlar om att förstå och tolka mänsklig erfarenhet samt övning i kritiskt tänkande. I så måtto är den nyttig. Om den lärdomen inte också bidrar till

att främja tolerans, medkänsla, demokrati och etisk medvetenhet, då har humaniora förlorat sin skärpa och kraft.

Leif Dahlberg, KTH, Stockholm

Jag vill inleda mitt svar med att nämna att jag inte längre verkar och undervisar på en litteraturvetenskaplig institution, men att jag nog ändå har en tillräckligt lång och aktuell erfarenhet av litteraturvetenskap som akademisk disciplin för att kunna säga något om dagens situation. Men samtidigt som jag har tagit steget utanför disciplinen – jag arbetar sedan 2000 som lärare i kommunikation på Kungliga Tekniska högskolan – så verkar jag på andra sätt inom ämnet. För att tydliggöra och gestalta detta disciplinära utanförperspektiv (vilket jag misstänker är den främsta anledningen till att jag har inbjudits till denna stafett) vill jag återge en historia som Jane Karpinski berättar i en intervju med Errol Morris (tillgänglig på <http://www.newyorker.com/online/video/festival/2007/MorrisGourevitch> och på <http://www.youtube.com/watch?v=kAQybZ4wIH8>). Det är fråga om en bortklippt scen i Morris senaste dokumentärfilm *Standard Operating Procedure* (2008) som handlar om de amerikanska soldater som arbetade på Abu Ghraib-fängelset i Irak.

Karpinski, som är general i den amerikanska armén, berättar i intervjun om ett möte med den förre irakiske diktatorn Saddam Hussein, när denne var hennes fånge. Mot slutet av besöket frågar Karpinski honom om det är något han behöver och Saddam svarar att han skulle vilja ha frukt. Karpinski noterar att det finns frukt i en skål på bordet, men Saddam svarar att han inte vill ha äpplen och apelsiner, utan aprikoser och bananer. Karpinski frågar om det är något annat och Saddam säger »I do have another request, my glasses. [...] It is not clear.« Karpinski frågar »These are not your glasses?« och Saddam svarar »No, these are my glasses, but the glass is not right.« Hon tittar på glasögonen,

som inte ser repade eller trasiga ut. Hon vet inte vad han menar och på vägen ut säger hon till fångvaktarna att Saddam hade bett om att få sina glasögon, att det är hans glasögon, men att det var fel glas. Fångvaktarna svarar »Yes, he's right, the glass is wrong.« Amerikanerna hade alltså bytt ut linserna i Saddams glasögon. Karpinski menar att detta är ett exempel på hur man påverkar vad hon kallar »the comfort zone«, att inte ha samma förmågor som innan man var fängslad. Hon menar att detta inte är tortyr, det är något mer grundläggande. Innan han var fängslad kunde han se klart, men inte nu längre. För Saddam var det viktigt att kunna läsa, att kunna läsa Koranen. Karpinski säger att Saddam antagligen visste att man hade bytt ut linserna i hans glasögon, men att han inte skulle nedlåta sig att säga det. I stället säger han att det är något som är fel med dem. De amerikanska fångvaktarna säger till Saddam att de ska låta en optiker undersöka honom; sedan får han ett par glasögon som han kan se bra med igen. Karpinski säger sedan – och det är svårt att riktigt veta hur ironisk hon är – att »it was very nice of them, you can't help to think that«.

När jag först hörde Karpinskis historia återberättad undrade jag om den beskrev ytterligare ett exempel på brott mot Genèvekonventionen. När jag senare själv såg intervjun var det i stället hennes reflektioner kring »the comfort zone« som både fascinerade och besvarade mig. Det som hon beskriver påminde mig om hur vi umgås med och läser litterära verk på föreläsningar och seminarier i litteraturvetenskap, och hur studenter upptäcker att de inte längre kan läsa skönlitterära verk. Karpinskis berättelse antog därmed vissa strukturella likheter med Montesquieus *Lettres persanes* (1721), en brevromanen där två persiska prinsar på ett utstuderat naivt sätt skildrar samtidens franska liv och seder. Men till skillnad från Montesquieus brevroman är handlingen i Karpinskis berättelse förlagd till öst och inte väst; och berättaren är en äkta amerikansk ge-

neral, inte påstådda persiska prinsar på drift i parisiska salonger. Låt mig utveckla denna analogi. När studenter på de inledande kurserna i litteraturvetenskap (det som tidigare kallades A- och B-kurser) kommer till undervisningen har de som regel läst verken för sig själva på samma sätt som de läser samtida skönlitteratur. I den utsträckning som de har talat med andra (och kanske med varandra) om sina upplevelser av verken är det vanligen som personliga upplevelser, eller vad författaren vill säga med det. Möjligen har de även funderat över relationen till andra verk och till historien. Denna ansats ligger i linje med de uttalade målen för ämnet, som man exempelvis finner på hemsidan för Institutionen för litteraturvetenskap och idéhistoria vid Stockholms universitet:

Börja läsa litteraturvetenskap! Berika dig! Fördjupa din läsning! – Lär dig om litteratur och författare, om litterära kulturer och historiska förvandlingar. Genom att läsa litteraturvetenskap erövrar du ett historiskt perspektiv på litteraturen, du lär dig olika sätt att läsa texter, du får en bild av hur litteraturen förändras och utvecklas – och varför den angår oss så mycket. Och hela tiden umgås du med litterära mästerverk, från Homeros till Kafka. (<http://www.littide.su.se>; 31 januari 2008)

Det låter mycket trevligt, ungefär som i en studiecirkel. Studiet av skönlitteratur beskrivs som en avancerad form av hobbyverksamhet. I ämnesbeskrivningen står ingenting om vetenskaplighet (det heter ju litteraturvetenskap) eller om koppling till forskning (det är ju en av universitetets grundidéer, kopplingen mellan undervisning och forskning). Det står inte heller någonting om nyttan av att läsa skönlitteratur eller om anställningsbarhet (även om det finns några rader om detta på annat ställe på hemsidan). Men det kanske inte är sådant som behöver sägas, det kanske är sådant som de som studenter förväntas veta. Liksom att de förväntas veta att de lärare som undervisar på grundkurserna i litteraturvetenskap sällan eller aldrig undervisar på de områden som de har specialiserat sig på och kanske även forskar om, och att de därför ofta

har en ganska ytlig kunskap både om de texter och de perioder som de undervisar om (för när ska de hinna fördjupa sig i dem eller i aktuell forskningslitteratur?).

Men studenter som läser ämnet litteraturvetenskap (som det alltså kallas) kommer strax i kontakt med dessa företeelser och lär sig att förhålla sig objektivt och vetenskapligt till den personliga läsoplevelsen, de lär sig även att förhålla sig till beskrivningar i handböcker av litterära verk som de inte har läst. Det innebär dock inte att de kommer att ställas inför frågor om kanonbildning eller vad som utmärker litterära texter och verk, eller hur man formulerar forskningsfrågor. De lär sig sällan någonting om litteraturens (egen) mediehistoria och vad den har betytt för litteraturens roll i samhället, liksom för hur man har läst och umgåtts med den genom historien. Det är också osäkert om de lär sig varför litteraturen angår oss så mycket, vad den är bra till. De lär sig däremot acceptera både minimal undervisning och gammalmodiga undervisningsformer (där de passivt lyssnar på sammanfattningar av verk och handbokslitteratur). De lär sig att det finns närmast vattentäta skott mellan grundutbildning och forskning (men visst, det finns några enstaka läckor). På dessa och andra sätt påverkar undervisningen i litteraturvetenskap den »comfort zone« där studenterna umgås med litterära mästerverk. Med all säkerhet är lärarna i litteraturvetenskap tillmötesgående med att hjälpa studenterna läsa på ett kritiskt och självständigt sätt – naturligtvis i den utsträckning som de har tid och betalt för detta.

Men låt mig återvända till den persiska berättelsen, om jag nu har lämnat den. För det är ju så att när man väl har börjat fundera över vad något betyder så kommer man ständigt på nya infallsvinklar och likheter. Fastän ingen vettig människa skulle komma på tanken att jämföra litteraturvetenskapen som disciplin med ett fängelse, förefaller det som om litteraturvetenskapen under det senaste decenniet isolerat sig från andra akademiska ämnen. Från att tidigare

ha varit ett expansivt ämne som trängde in i andra ämnen och discipliner, har det gjort sig alltmer osynligt. Det låter därför lovande när Torbjörn Forslid och Anders Ohlsson skriver att K3 vid Malmö högskola öppnar för att läsa och studera litterära verk parallellt med icke-litterära texter. Det erbjuder stora möjligheter att både utforska och reflektera över vad som utmärker litterära verk (denna mystiska egenskap som de ryska formalisterna kallade »litteraritet«) och de sätt på vilka människor läser och brukar dessa på en gång lika och olika texter. Det skulle vara bra om det kunde göras några fler hål i de murar som separerar litteraturvetenskapen från medie- och kommunikationsvetenskap (MKV) på andra universitet och högskolor i Sverige och att skönlitteraturen därmed kunde studeras i ett vidare sammanhang. Att döma av Anna Williams inlägg tycks litteraturvetenskapen i Uppsala vara på väg åt ett sådant håll, men det framgår inte om de vill utvidga ämnesbeskrivningen (exempelvis mot kulturstudier) eller om de vill samarbeta med andra ämnen. Till skillnad från många andra så anser jag inte att kulturstudier innebär ett hot mot litteraturvetenskapen utan en möjlighet att förstå vad skönlitteratur är och varför den fortsätter att vara viktig i en digital tidsålder där nya litteratur- och medieformer uppstår och flyter in i varandra.

Det är intressant att Forslid & Ohlsson i detta sammanhang nämner Höskoleverkets utvärdering av ämnena litteraturvetenskap och retorik vid svenska universitet och högskolor och den frånvaro av akademiskt ledarskap på många institutioner som utredarna menar sig ha upptäckt. Det hade varit ännu mer intressant om de också hade diskuterat vad denna brist på akademiskt ledarskap betyder i form av osäkra arbetsförhållanden, kottaribildning och mobbning, misstankar om autokratism och nepotism i samband med tjänsteställningar och anklagelser för jäv i samband med fördelning av forskningsmedel. Det är inte osannolikt att det finns en koppling mellan detta organisatoriska

haveri och en premiär av icke-nyskapande och icke-interdisciplinära undervisningsformer och forskningsprojekt. Men det är kanske sådant som inte behöver sägas eftersom »alla vet« hur det ligger till – eller så känner de sig tvungna att uttrycka sig försiktigt. Jag tycker också att det är intressant att Forslid & Ohlsson skriver att Höskoleverkets utvärdering knappast alls diskuteras inom disciplinen. Det är rimligt att tänka sig att om det verkligen fanns en upplevelse av kris inom ämnet så skulle de som företräder det ta till sig kritiken. Men kanske menar de att det största problemet ligger i det omgivande samhället, att den bästa strategin är att vänta på bättre tider. Därmed är det lätt att få intrycket att den omtalade kris som humaniora sägs genomlida i Sverige i första hand är en intern och moralisk kris.

Men för att återvända till den persiska berättelsen och till »the comfort zone«. Vad är litteraturvetenskapens egen »comfort zone«? Och behöver den förändras för att ämnet ska ha existensberättigande efter »Bologna«? Även om jag tror att det finns mycket att vinna på att bryta ämnets isolering, så tror jag inte att det räcker med att flirta med MKV och kulturstudier. Detta arbete måste även leda till att litteraturvetenskapen som ämne konfronteras med sin egen medialitet, med skriftmediets historia, liksom med den brytning mellan det traditionella bokformatet (codex) och digitala medier som pågår såväl i det omgivande samhället som i undervisningen och i arkiven. Det finns fascinerande paralleller mellan skiftet från handskriftskultur till boktryckarkonst och dagens utveckling inom informations- och kommunikationsteknologi (IKT), liksom mellan romantikens universalpoesi och dagens mediekonvergens. Men det är inte tillräckligt att litteraturvetenskapen som ämne reflekterar över sig själv i ljuset av dagens nya medier och mediepraktiker. Det måste också återuppta den dialog med filosofisk estetik och politisk filosofi som avstannade vid mitten av 1990-talet. Det ska dock understrykas att några enstaka

doktorsavhandlingar eller forskningsprojekt på intet sätt är detsamma som eller automatiskt leder till förändring av litteraturvetenskapen som akademisk disciplin; detta arbete måste in både i ämnets självförståelse och i undervisningsverksamheten.

Som svar på frågan vad litteraturvetenskapen behöver menar jag alltså att det inte är fråga om äpplen eller apelsiner, aprikoser eller bananer. Vi behöver en synundersökning och nya glasögon.

Annelie Bränström Öhman, Umeå universitet

1. Någon måste ha förtalat litteraturvetarna, ty utan att ha gjort något ont vaknade de en morgon och hade blivit byråkrater...

Ja, Kafka-insikten drabbade mig första gången för ett drygt år sedan, kanske var det måndag morgon eller fredag eftermiddag. Jag kom till min arbetsplats i Humanisthuset vid Umeå universitet och satte mig ner vid veckans första eller fjortonde sammanträde om Bolognaanpassningen av grundkurserna i litteraturvetenskap eller lärarutbildningen i svenska. Eller handlade det om utvecklandet av tvärvetenskapliga masterskurser? Kanske var det för att jag drog nitlotten att än en gång skriva minnesanteckningarna och skicka ut till alla på Långa Listan, som jag kände mig ovanligt grinig och började undra om det fanns någon borte gräns för hur många arbetstimmar en ofinansierad utbildningsreform får kräva. Plötsligt fick jag en spöklik känsla av att alla utom jag redan visste att det var det här, det monstrosöta jäsande administrativa merarbetet, som numera var det *egentliga* innehållet i vår verksamhet. Och att all intellektuell debatt och teoretisk förnyelsevilja numera bör passera Anställningsbarhetens funktionalistiska nålsöga för att kunna legitimera sin plats på litteraturlistor och i seminarierum.

Sarkasmen ska inte missförstås. Naturligtvis är lyhördheten för den tid och den histo-

riska situation som omger oss, i Sverige och i världen, avgörande för litteraturvetenskapens möjligheter att överleva som akademiskt ämne – och tidsmedvetenheten bör avsätta synliga och kreativa avtryck både i kursutveckling och formuleringar av nya teoretiska och analytiska utmaningar. Vilket den redan gör på många håll och sedan många år tillbaka, precis som Anna Williams mycket riktigt framhåller i sitt inlägg. Det gäller inte minst den genusteoretiskt inriktade delen av fältet, som kanske mest iögonenfallande bidragit till ämnets vitalisering och attraktionskraft under det senaste decenniet.

Att ett breddande av vårt vetenskapliga synfält är både nödvändigt och önskvärt råder det nog därför i praktiken en större enighet om än vad man kunde avläsa i dagspressdebatten om ämnets framtid som seglade upp under hösten 2007. I skuggan av den måste man emellertid förundras över frånvaron av diskussion kring de mer övergripande utbildningspolitiska frågorna, som exempelvis vad vi har att vinna och förlora på införandet av Bologna-systemet och den kunskapssyn det är uttryck för. Så också med signalord som »internationalisering« och »excellens«, som på kort tid har kommit att bli närapå självlegitimerande begrepp – och nu också aktivt tas i bruk som måttstockar på verksamheten i och med införslin av »kvalitetsbaserade resurstilldelningssystem«. I god kapitalistisk tradition knäpar snart nog alla universitet och högskolor ihop mer eller mindre intrikata varianter av poängskalor för beräkning av omfånget av detta »internationella« mervärde. Ett besvärande faktum, som aldrig kommer upp på våra dagordningar, är att det handlar om måttstockar som är genomfärgade av den nyliberala ideologi som mer eller mindre motståndslöst verkar ha absorberats av utbildningssystemet – och inte bara i Sverige.

Det tycks mig därför som en alltför omiss-tänksam och välvillig hyfsning av verkligheten att, som Anders Ohlsson och Torbjörn Forslid, nysta fram härvidråden för den svenska litteraturvetenskapens kris ur dess upptagenhet av

»närläsningar av svenska romaner eller författarskap« som har »svårt att göra sig gällande på utländska konferenser«. Hur mycket jag än i sak vill ställa mig bakom deras energiska plädering för en öppnande och upptäckande litteraturvetenskap som inte tar betäckning bakom klassikerhyllan i finrummet, utan går i dialog och debatt med både nuets och historiens fulla bredd av textuella gestaltungsformer, så ser jag en fara i deras val av retorisk strategi. Kritisk självreflexion är förvisso en dygd vi aldrig har råd att ge avkall på. Men i den snålblåst som inte bara litteraturvetenskapen utan flertalet av de gamla humanistiska disciplinerna nu står och huttrar i, kräver självbevarelsedriften också sitt. Tvingas jag välja ställer jag mig därför hellre på tvärs som Ekelöf-kramare, än i förlig vind som Dan Brown-analytiker. Av samma skäl som jag alltid skulle hålla en slant på David före Goliat. (Vilket förstås inte är samma sak som att säga att Goliat saknar berättigande.)

Det redovisande vi i den här enkäten har ombetts göra av våra ställningstaganden och pedagogiska lösningsförsök på olika universitetsorter är viktigt, men får inte skymma sikten för behovet av en strukturell analys. Hur väljer vi utifrån vår ämnesidentitet att möta det hot och den utmaning som vi står inför, i Bologna-arbete och ekonomiska kristider? Det vill säga: om ett sådant »vi«; en sådan kollektiv litteraturvetenskaplig ämnesidentitet idag alls kan åberopas? Eller är också ämnesdisciplinerna föråldrade strukturer som successivt kommer att ersättas av »starka forskningsområden« eller »excellenta utbildningsmiljöer«?

Mitt svar kan möjligen på denna punkt te sig som en avvärjande manöver från den efterfrågade exemplifieringen av »konkreta åtgärder« på min institution, vid mitt universitet. Men, det jag har velat markera är att frågan är av en sådan komplexitet att den både kan och bör ställas i ett vidare perspektiv. Att partikularisera svaren riskerar att bli en oavsiktlig bekräftelse på marknadskrafternas förment självsanerande kapacitet. Attraherar Uppsalas

litteraturkurser fler studenter än, säg, Umeås? Lägg ner den svagare! Tron på att vägen ur litteraturvetenskapens (eller humanioras) kris går via utmejslandet av mer eller mindre framgångsrika koncept är härvidlag dessvärre en chimär. En ofrivillig hyllningsgård till självhjälpskulturens parfymerade men likväl cyniska darwinism.*

2. Ett av de tyvärr minst uppmärksammade, men mest tänkvärda inläggen i debatten om litteraturvetenskapens, och i vidare bemärkelse: humanioras, kris under hösten 2007 skrevs av författaren Elisabeth Rynell (*Västerbottens-Kuriren*, 2007-11-07). Med Umeå universitet som huvudexempel ställde hon sig frågan vilken kostnaden för den pågående åderlåtningen av humaniora är, omräknat till grundläggande mänskliga värden. Som Rynell så riktigt framhöll är litteraturvetenskapen inte ensam drabbad, men den är kanske det ämne där blodförlusten nu börjar få mest synliga konsekvenser. För bakom det som kan te sig som ett ordinärt statusfall, åtminstone utifrån dagens kritiklöst anammade kapitalistiska logik, finns betydligt mer komplexa sammanhang att begrunda. Det som möjligen, med Rynells ord, kunde sammanfattas som det »gåtfulla x i samhällets mitt som ingen vill veta av och som varken statistik eller biomedicin kan få ens vittring på«, men som humanistiska forskare »smyger som jägare omkring och emellanåt kommer mycket nära«.

---

* Fram till årsskiftet ingick ämnet litteraturvetenskap vid Umeå universitet i Institutionen för litteraturvetenskap och nordiska språk. Fr.o.m. 2008 ingår det i den nya och större Institutionen för kultur- och medievetenskaper. Personalstyrkan är väsentligt decimerad p.g.a. tidigare års sviktande studentunderlag och efterföljande övertalighetssituation. Kompetens som går förlorad vid pensionsavgångar kan för närvarande, p.g.a. det ekonomiska läget, inte återställas med nyrekryteringar.

Denna gåtfullhet får dock ett bevisvärde i nivå med ektoplasma om man nöjer sig med att förklara litteraturvetenskapens obestand endast som en följd av dess sjunkande marknadsvärde, räknat i studentsiffror eller forskningsanslag. Problemet med ett sådant resonemang är att det förespeglar att konkurrensvillkoren skulle vara likvärdiga – och rättvisa. Som att ämnet skulle ha hamnat på efterkälken och tappat studenter bara för att det inte kan hävda sig. Helt enkelt är lite svagare. I slutänden står man då oundvikligen inför darwinismens dilemma. Fast i akademiska kretsar kamouflerar man det hellre med nyord som »anställningsbarhet« eller »studentnöjdhet«.

Att »rädda humaniora«, och i det här konkreta fallet: litteraturvetenskapen, kan därför aldrig vinna gehör om det framställs som något allmänt behjärtansvärt »rädda Willy«-projekt. Så länge som den offentliga retoriken fortsätter att hamra fast synen på humanistiska ämnen som »onyttiga« ur lönsamhetssynpunkt är det svårt att se hur vi ska komma ur det hörn vi tveklöst har målats in i. Lönsamma kommer vi aldrig att bli, ur samhällsekonomisk synpunkt – lika lite som poesin eller äldreomsorgen. Istället måste frågan ställas i relation till universitetens överlevnadskapacitet i stort. Helt krasst: kan man tänka sig ett universitet utan till exempel litteraturvetenskap, filosofi, idéhistoria?

Ekonomiska trångmål orsakade av en kontraproduktiv utbildningspolitik är dock sist och slutligen just politik – och därmed aldrig räddningslösa. Mer på djupet förödande är frånvaron av en artikulerad opinion inom forskarsamhället. Den svenska universitetsvärldens ideologiska kursändring i riktning mot en »excellens«-kultur, i allt väsentligt designad efter naturvetenskaplig framgångsmodell, har ledsagats med tystnad. Det »kvalitetsbaserade resurstilldelningssystemet« är samma andas barn. Men vi hänger med! Trots att de mättstockar som tas i bruk riskerar att devalvera litteraturvetenskapens tidigare så solida kulturel-

la bildningskapital till en provinsiell ekonomi. Och spiken i kistan är att flertalet av oss dessutom framhårdar i att skriva på svenska...

I den mer »lönsamma« akademiska omgivningens ögon får man ibland för sig att litteraturvetarna ses som hopplöst förlorade i någon slags tjechovsk körsbärsträdgård, som bevaras bara för sin skönhets skull. Där drar vi omkring under en tät ridå av ord, ord, ord – inte olikt de bedagade ryska aristokraterna i Tjechovs pjäser. I gulnande spetsar och slitna linnekostymer, blottställda på allt utom vår bildning och vår förmåga att ha roligt – eller åtminstone att vara deprimerade på ett spirituellt vis. Alltmedan yxhuggen faller.

Ironin må vara mig förlåten. Men den är vuxen ur en vild längtan efter ett kritiskt intellektuellt samtal som ständigt tycks utebli. Ett samtal, på vilket språk som helst, som modigt håller fram den motståndets estetik som vilar i »det gåtfulla x«, som Elisabeth Rynell i sin artikel lokaliserade som den humanistiska forskningens och skönlitteraturens gemensamma kvintessens. Den mänskliga faktorns *Arkiv X*.

Thomas Olsson, Göteborgs universitet

1. Jag vill börja med att ifrågasätta denna dystra beskrivning av läget. Det är visserligen sant att det på många håll råder ekonomisk kris inom vårt ämne. Bologna har uppfattats som ett hot snarare än som ett löfte och studenterna blir färre. Men jag vill invända mot den självklarhet med vilken till exempel Forslid & Ohlsson söker förklaringen till problemen hos litteraturvetenskapen själv. De menar att vi *rekryterar* få studenter, och orsaken är att vårt ämne är förlegat. Man skall visserligen vara försiktig med att generalisera, men jag vill ändå resa invändningar utifrån erfarenheter från Göteborg. Vid en närmare granskning visar det sig att det som har hänt vid fakulteten de senaste terminerna är att antalet *prestationer* har sjunkit, medan antalet studenter som registrerats på kurserna är

någorlunda konstant. Prestationsgraden är det stora problemet!

Jag tar upp detta exempel för att det illustrerar vår tendens att slarva när vi ställer diagnos på humanioras problem. Om jag har rätt blir det helt irrelevant att tala om rekryteringsproblemet för litteraturvetenskapens del eller att hävda att kursernas innehåll och uppläggning måste förändras så att de bättre motsvarar studenternas och »det omgivande samhällets« behov. Det man bör tala om är i stället det faktum att studenterna inte klarar av kurserna, inte klarar tentorna eller avbryter sina studier. Det problemet ser i sin tur ut att vara ett studiesocialt problem snarare än ett pedagogiskt och vetenskapligt.

Jag vågar faktiskt påstå att litteraturvetenskap i Göteborg är och förblir ett attraktivt universitetsämne statistiken till trots. Forslid & Ohlsson har rätt i att »[d]et går bra för bokbranschen. Litteraturens kraft och lockelse är obruten i vår tid«. Litteraturvetenskapens attraktionskraft ligger i den estetiska dimensionen, det vill säga i litteraturens attraktion, vilket naturligtvis inte betyder att litteraturvetenskapens huvuduppgift är att tillgodose det litterära intresset.

Mitt resonemang kan givetvis tolkas som uttryck för förnöjsamhet. Det är emellertid inte min mening att förneka förekomsten av små och stora problem, tvärtom; det jag är ute efter är att identifiera avgörande problem som det går att göra något åt. Jag skulle vilja nämna ett problem som jag uppfattar som svårlost och viktigt för ämnets framtid.

Det vi brukar kalla forskningsanknytning i undervisningen brister generellt inom litteraturvetenskapen. Problemet är inte i första hand avhängigt av den enskilda lärarens attityd eller perspektiv. Kurserna i ämnet har på lägre nivåer en karaktär och utformning som motverkar en naturlig anknytning till aktuell forskning, både andras och lärarens egen. Enorma stoffmängder i kurserna, översiktliga ambitioner hos läraren som svar på studenternas önskemål om sam-

manfattningar och förenklingar, permanent tidspress i studenternas arbete är faktorer som förklarar den här bristen. Jag befärar att denna klyfta mellan forskning och undervisning är ett problem som vi levit med länge, men också att klyftan fortsätter att vidgas om vi inte gör något åt den.

I Göteborg har vi försökt stärka forskningsanknytningen genom att till slut överge en gammal AB-modell till förmån för en modell med en översiktlig A-kurs av introducerande karaktär och en B-kurs med fördjupningsambitioner som strukturerar det litterära stoffet med hjälp av genrer och huvudformer.

På den avancerade nivån är forskningsanknytningen ett livsvillkor för ämnet. Det är svårt att veta hur magister- och masterutbildningarna kommer att utvecklas framöver, men det är mycket som tyder på att det är här som det kommer att finnas verkliga rekryteringsproblem. De ytterst få studenterna kommer att förvänta sig ytterst kvalificerade utbildningar. Det traditionella sättet att anordna doktorandkurser, det vill säga relativt undervisningsintensivt, kommer knappast att kunna tillämpas på vare sig avancerad eller forskarnivå i framtiden. Det blir för dyrt. Den brändströmska resursutredningen lovar visserligen förstärkning av ekonomin på avancerad nivå, men det återstår att se vad det löftet är värt. Hursomhelst tror jag att det blir en angelägen uppgift för den akademiska läraren och forskaren på avancerad nivå att kreativt ställa sin forskning och sin vetenskapliga specialistkompetens i undervisningens och forskningsrekryteringens tjänst på ett sätt som är stimulerande för magister- och mastersstudenter. Jag vågar påstå att detta inte alltid sker. Alltför ofta uppfattas det som en tung plikt att ge kurser även på hög nivå, när det i stället borde ses som en förmån och en chans att få sin egen forskningsinriktning att växa sig stark.

2. I den andra frågan om litteraturvetenskapens existensberättigande underförstås en kris även i vetenskapligt och pedagogiskt avseende. Det

sker även i högskoleverkets utvärdering av litteraturvetenskapen 2006 liksom i Forslid & Ohlssons inlägg. Personligen har jag svårt att ta dessa krisvarningar på allvar.

Forslid & Ohlssons bild av ämnets historia och nutid är naturligtvis polemisk. Jag antar att det litteraturvetenskapliga paradigmet som de är ute efter är Henrik Schücks och dennes lärjungars genetiska komparatism och biografism. Det paradigmet kan anklagas för väldigt mycket, men knappast för att ha företrätt de atterbomska idealen från tidigt 1800-tal, som Forslid & Ohlsson menar. Deras historieskrivning är ett hopkok av fraser ämnade att namnge »vetenskaplighet« förr och nu, men av sådan vetenskapshistorik lär man sig inget. Deras resonemang blir rimligare om man uppfattar det som en karakteristik inte av litteraturforskningens historia, utan av modersmålsämnets historia under 1900-talets förra hälft. Behovet av att idag distansera sig från det är kanske inte så stort.

Forslid & Ohlsson tycks mena att litteraturvetenskapen egentligen inte har utvecklats vetenskapsideologiskt eller teoretiskt sedan nykritikens dagar. De beskriver en utveckling från »bildningsvetenskap« till ett ämne som ägnar sig åt »tolkande närläsningar av mer eller mindre höglitterära verk«. Det är en häpnadsväckande förvanskning av en viktig problematik som de mycket väl kan ha inspirerats till av högskoleverkets bedömargrupp.

Även den tycks mena att ämnet befinner sig i kris inte bara ekonomiskt utan också vetenskapligt, pedagogiskt och teoretiskt. Det är livsviktigt att en vetenskap ägnar sig åt självreflektion av det här slaget, men premisserna för den måste vara rimliga. Högskoleverkets beskrivning av krisen i ämnet formuleras bland annat så här:

Grovt förenklat kan man säga att ämnet kan delas in i tre delvis skilda men ändå tätt förbundna praktiker: för det första litteraturhistoria, för det andra teori och för det tredje analys och tolkning. [...] endast i begränsad omfattning för man någon diskussion runt om i landet om en tyngdpunkts-

förskjutning mot t.ex. tolkning. Vi menar emellertid att man måste ifrågasätta grundutbildningens kraftiga inriktning på faktopäckad litteraturhistoria. (Högskoleverket Rapport 2006:13 R, s. 44)

Citatet utgår ifrån en ofta använd tankemodell. Den innebär att man ser litteraturforskningen som sammansatt av åtminstone två väsensskilda delar, å ena sidan litteraturhistoria, å andra sidan textanalys. Ibland ges den så kallade litteraturteorin erkännandet som en egen subkategori i sammanhanget. Jag menar att man måste avvisa denna modell, framförallt för att den implicerar en befängd syn på historisk vetenskap i allmänhet och litteraturhistoria i synnerhet. Tillspetsat uttryckt är felet med modellen att den bejaktar *både* den faktopositivistiska vetenskapssynen *och* den motsatta nykritiska formalismen i vårt ämne. Den förra innebär att man uppfattar texter som museiföremål som det är vetenskapens uppgift att leta upp, identifiera, bevara och slutligen visa upp för en fåkunnig allmänhet. Nykritiken innebär som vi vet det rakt motsatta – död åt all kontext, leve texten! Modellen förutsätter att båda dessa hållningar är möjliga, och att dagens kris består i att den så kallade textanalysen tillåts dominera i alltför hög grad. Om sanningen om dagens litteraturvetenskap vore denna, vore det verkligen befogat med krisvarning. Men Schück eller Blanck ligger inte längre vid forskningsfronten, och nykritiken som *vetenskapligt* program vann aldrig insteg i ämnet. Den dansade möjligen en sommar runt 1950. Något helt annat är att textanalys är ett nödvändigt verktyg för i stort sett alla moderna litteraturvetenskapliga orienteringar.

Låt mig sluta med att formulera några teser av normativt slag för en fortsatt diskussion av litteraturvetenskapens legitimitet och uppgifter:

- Vetenskaplig förståelse av litteratur är möjlig. Centralt för vetenskapen om litteratur är historien. Utan begreppet historia är förståelsen endast en chimär. Att förstå historien och att förstå litteratur är likartade hermeneutiska processer.
- Den textanalys som inte vill veta av kontextanalys är inte värd namnet. Litteraturens relativa autonomi innebär inte att den inte är verklig. Litteraturen måste alltid ges en kontext.
- Vetenskaplig förståelse av litteratur innebär *tolkning* av text och kontext.
- En ständig reflektion kring hur vi läser, tolkar och förstår är nödvändig i all vetenskap med hermeneutiska anspråk. Det vill säga litteraturteori är en central del av ämnet litteraturvetenskap.

Teserna ovan är tvingande, menar jag. Om litteraturvetenskapen inte följer dem hamnar den i kris. Det tror jag emellertid inte den riskerar att göra bara för att vi har svårt att enas om vilken litteratur som är viktigast att förstå, den höga eller den låga, den svenska eller den utländska. Samma sak med kontexterna. Vi kommer aldrig att bli överens om vilka sammanhang som är de viktigaste, de biografiska, de sociologiska, de konstnärliga, de idémässiga eller de mediehistoriska. Men den oenigheten innebär ingen kris för disciplinen, tvärtom.

